

BRANIȘTILE – FORME DE UTILIZARE A TERENULUI ÎN PERIOADA MEDIEVALĂ (STUDIU DE CAZ – BRANIȘTEA MĂNĂSTIRII VORONEȚ)

Ioan IOSEP

Cuvinte cheie: domenii feudale, Mănăstirea Voroneț.

Key words: feudal domains, Voroneț Monastery.

ABSTRACT:

Braniștile – land use types in the medieval period (case study – the “braniștea” of Voroneț Monastery. In the Middle Ages, in the Romanian States, as in of other European countries, there appeared feudal domains that belonged to monasteries, nobles or rulers which were complex economic structures including pasture lands and hay fields for animals and also woods, ponds, mills, hives etc. called “*braniști*”.

They were exploited through the work of the subjugated peasants, who werw compelled to give to the owners a rent equivalent to the tenth part of the obtained produce (the tithe).

The access of the foreign people to the exploitation of these domains vas denied (according to the Slav word *braniti* = to stop, to deny access) except for the cases when they accepted to pay the same rents.

The author continues with a case study dealing with the “braniștea” of Voroneț Monastery – the way it was set up, the main stages of its evolution.

1. Etimologia apelativului

Apelativul *braniște* își are originea în paleoslavul *braniti*, care înseamnă *a opri, a interzice*, literatura de specialitate subliniind în primul rând sensul de *păduri din care e oprit a se tăia lemne; pădure rezervată pentru păstrare; pădure oprită* (I. Jordan, 1963, p. 86 și 440, unde se dau explicații detaliate, exemple concrete și se fac trimiteri la mai multe surse bibliografice).

2. Conținutul semantic (istoric, social și geografico-economic) al structurilor de tip *braniște*

Braniștile au fost structuri social-economice complexe, specifice perioadei feudale, întâlnite în diferite țări europene, inclusiv în Țările Române (C. Cihodaru, 1957; P. Blaj, I. Iosep, 1993).

Din documentele epocii (secolele XV-XVIII) rezultă că erau teritorii ale căror resurse nu puteau fi valorificate de către populația comunităților locale sau învecinate (de aici numele lor cu înțeles restrictiv), ci doar de proprietarii domeniilor respective – feudalii laici (domnitori, boieri) sau, cel mai adesea, ecleziastici (mănăstiri).

Braniștile serveau în primul rând pentru creșterea animalelor, dar nu de puține ori erau adevărate complexe economice, cuprinzând, pe lângă pășuni și fânețe, și păduri, iazuri, prisăci, mori, pive, șteze, livezi.

Populația comunităților locale sau învecinate putea valorifica resursele naturale ale unei braniști (pășunatul animalelor, cositul ierbii și recoltatul fânului, tăierea copacilor pentru foc sau construcții, pescuit, vânat, culesul fructelor de pădure, recoltarea rășinii, producerea dohotului și a potasei, recoltarea mușchilor de pe copaci, a cetinii și a frunzelor uscate pentru hrănirea oilor și caprelor pe timpul iernii) doar dacă încheiau în acest sens o învoială prealabilă cu proprietarul, respectiv prin plata unei dijme (zeciuală) din toate produsele obținute.

3. Constituirea și funcționarea braniștilor

Braniștile se constituiau prin hotărâri („cărți de apăratură”) ale Domniei țării, la solicitarea proprietarilor (**Anexa 1**).

Astăzi poate părea curioasă necesitatea precizării oficiale, insistente (prin documente ale cancelariei domnești) a faptului că anumite teritorii încep să funcționeze, din momentul respectiv, în conformitate cu normele dreptului privat de proprietate și folosință. Nu trebuie uitat, însă, că înființarea braniștilor vine după o foarte lungă perioadă istorică în care a funcționat sistemul devălmaș de stăpânire și folosință a terenurilor și resurselor, tradiție („obiceiul pământului”) la care populația locală nu înțelegea și nu voia să renunțe fără împotrivire.

Documente precum cel emis de Moise Movilă prevedeau amenzi aspre în bani („gloabe”) sau dreptul de a lua de la vinovați tot ce vor găsi la dânșii: mreje și saci de pescuit, „măestrii” pentru vânatul animalelor sălbatice (capcane, arme), iar în cazul pășunatului samavolnic să aibă dreptul de a lua un anumit număr de animale: „Var[a], unde vor găsi călugării în braniștea sv[i]nței mână [stiri] (a Voronețului – n.n.) Câmpulungeani și Vămeani sau fie cine vor fi cosindu sau îmblân[d] după fiară sau pre vale [du]pă peaște, ca să aibă a le lua lor tot ce vor găsi la dânșii. Așișdere de să vor găsi oi sau fie ce dobitoc vărându sau tomnându în hotarul sv[i]nței mânăstiri ce iaste mai sus scris, ca să aibă a le lua lor câte 12 berbeci, cum iaste obicina, neme să nu cuteaze a ținea sau a opri înain[tea] carții(!) domnii meale. Iar după viața noastră cene(!) va fi domnu din feciorii noștri sau din rodul nostru sau fie [pe] cine va aleage domn[e]zău să fie domnu ai noastră țara Moldovei(!), acela ca să nu strice a sv[i]nței mânăstiri a noastră miluire și întărire” (T. Bălan, 1934, *Documente bucovinene*, II, Cernăuți, p. 96).

4. Constituirea Braniștii Mănăstirii Voroneț

Ca și în alte cazuri, în formarea și apoi în evoluția domeniului Mănăstirii Voroneț se pot distinge mai multe **momente**, fiecare marcând începutul unei **etape**: la data constituirii el ocupa o suprafață redusă, după care, de-a lungul timpului, pe diferite căi (noi danii, schimburi și cumpărări de moșii), se extinde treptat.

Aceste momente și respectiv etape sunt următoarele:

a. 17 august 1488

- Începutul formării braniștii: la sfințirea lăcașului, Ștefan cel Mare îi dăruiește satul Știlbicani (azi Stulpicani), al cărui teritoriu se suprapunea, practic, bazinului Suhăi Bucovinene (**Anexa 2**).

b. 26 noiembrie 1490

- Ștefan cel Mare îi dăruiește recentei sale ctitorii o nouă proprietate: „o seliște, anume Poiana, la gura Homorului” (pentru hotarele acesteia, a se vedea **Anexa 3**).

c. 21 decembrie 1515

- Bogdan Voievod, fiul lui Ștefan cel Mare, dăruiește Mănăstirii Voroneț *satul București* (azi *Capu Codrului*) și *un munte – Poiana Lungă* (sau *Muntele Lung*), ceea ce marchează tendința extinderii domeniului mănăstirii spre est și, respectiv, sud (**Anexa 4**).
- Este primul document care consemnează apelativul *braniște* și precizează limitele teritoriului căruia i se acordă efectiv acest regim (**Anexa 5**).

d. 26 octombrie 1630

- Documentul cu data de mai sus, emis de Moise Movilă, poate fi considerat **cel mai important document voronețian, întrucât stabilește extinderea maximă a braniștii** (**Anexa 6**).
- Potrivit lui, la această dată, braniștea Mănăstirii Voroneț se întindea de la valea Moldovei, în nord, până dincolo de valea Bistriței, la sud, de la Ocolul Câmpulungului, la vest, până la domeniul (braniștea) Mănăstirii Slatina, la est (**Fig. 1**).

5. Concluzii

– Studiul documentar al braniștilor prezintă interes nu doar pentru Istorie și Sociologie, ci și pentru Geografia istorică și Toponomastica geografică;

– Compararea toponimelor din documentele istorice cu toponimele de pe hărțile la scară mare din perioada modernă realizate de austrieci (*Planul Districtului Bucovina în 72 de secțiuni*, 1778; *Harta topografică 1:75.000*, de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea) și din perioada contemporană (cu deosebire hărțile topografice românești color la scară foarte mare, 1:25.000) permite reconstituirea, cu o precizie remarcabilă, a extensiunii spațiale a fiecărei braniști, etapă cu etapă, inclusiv pentru Braniștea Mănăstirii Voroneț;

– Transpunerea *limeonimelor* (toponime care desemnează limite, hotare) pe un suport cartografic (**Fig. 1**) oferă singura oportunitate, extrem de utilă, de a vizualiza, sub forma unui model concret, caracteristicile dimensionale și geografice (relief, ape, vegetație) ale fiecărei braniști. Astfel, planimetrările efectuate pe harta din Fig. 1 ne-au indicat pentru Braniștea Mănăstirii Voroneț o suprafață de circa 12.000 ha la momentul 1515 și aproximativ 72.000 ha în faza de extensiune maximă (1630), când era depășită doar de Braniștea Mănăstirii Putna.

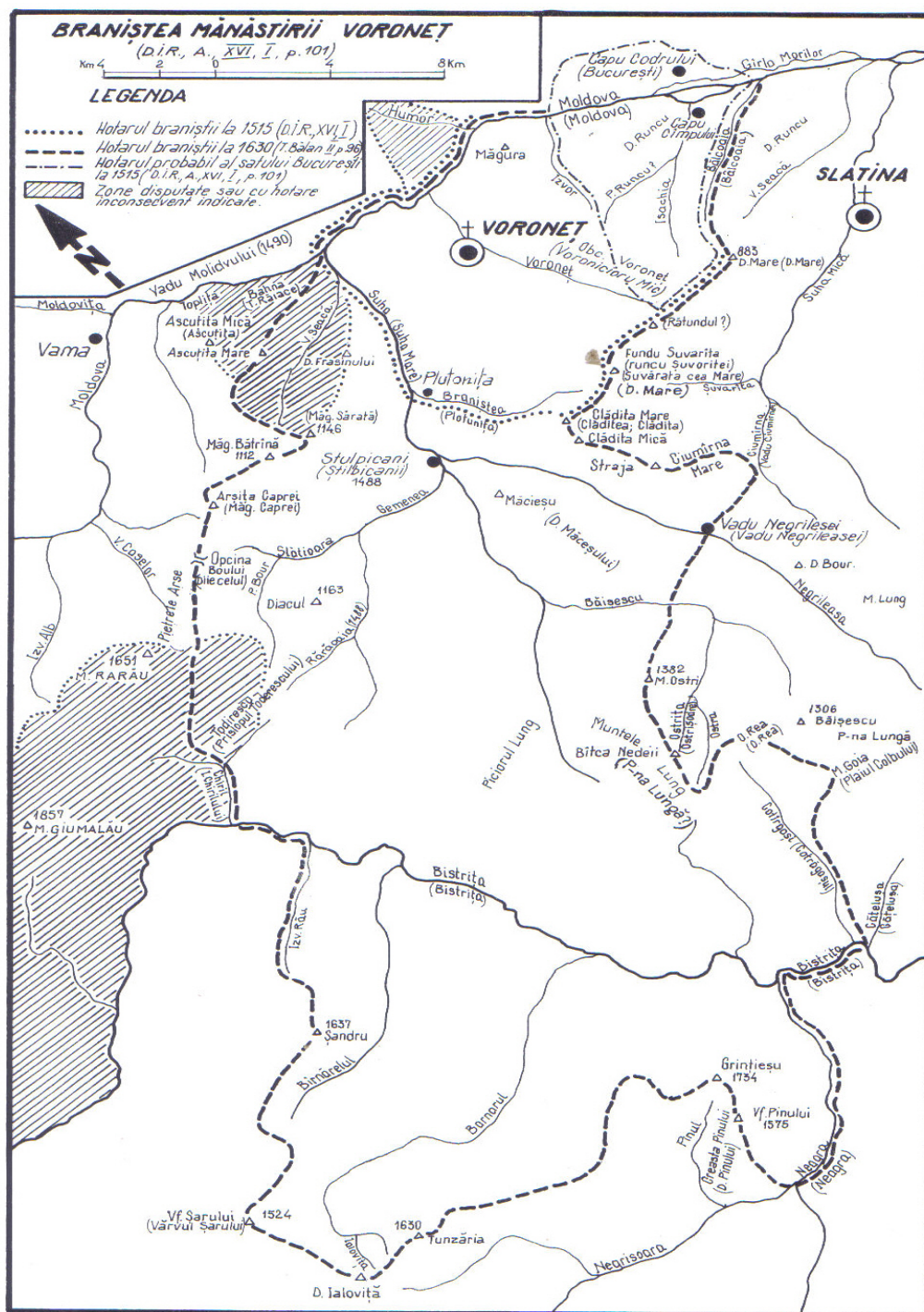

Fig. 1. Reconstituirea etapelor de evoluție teritorială a Branistii Mănăstirii Voroneț, după repere toponimice documentare.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Cihodaru C.** (1957), *Braniștile și problema apariției rezervei seniorale în Moldova*, An. Șt. ale Univ. „Al.I.Cuza”, seria nouă, secț. III, Șt. Sociale, tom III, fasc. 1-2, Iași.
- Blaj P., Iosep I.** (1993), *Contribuții la cunoașterea braniștilor din Bucovina*, „Suceava” – Anuarul Muzeului Bucovinei, nr. XVII-XVIII-XIX/1990-1991-1992, Suceava.
- Iordan I** (1963), *Toponimia românească*, Edit. Academiei R.P.R., București.

Anexa 1.

Cartea de apărătură dată Mănăstirii Voroneț de către voievodul Moise Movilă (26 octombrie 1630)

„Io Moiseiu Moghila VV (...) am miluit și am întărit a noastră sv[ă]ntă mănăstire ce să chiiamă Voronețul (...) cu a lor dereaptă braniște ce au avut ei dare și miluire de la alți răpăusași bătrâni domni” (...) „ei (călugării – n.n.) să fie tari și puternici cu cart[e]a domnii meale a ținea și a opri a sa (a lor – n.n.) dreapta braniște, nimeni să nu cuteze înainte cărțai domnii meale a intra în braniștea sv[i]ntei mănăstiri, [nici]a cosi, nici a vâna fiară, nici a prinde peaște, nici a paște dobitoc, fie ce dobitoc” (T. Bălan, 1934, Documente bucovinene, II, Cernăuți, p. 95-96).

Anexa 2.

Hotarele satului Știlbicani (17 august 1488)

„Io Ștefan voievod (...) am dat și am închinat și am întărit acel sat, Știlbicanii, la Toplița Rece, pe Suha Mare, și Suha Mare de la gură pînă chiar la obîrșie, și cu toate poienile și munccelele cîte sînt pe lîngă ea, și toate izvoarele, anume Răroaia, și Ostra și Negrileasa, și cu toate izvoarele cîte cad în ele, și cu poienile și cu fînețele, acestei sfînte mănăstiri a noastre de la Voroneț (...). Iar hotarul acestui sat mai sus scris să fie din toate părțile după vechiul hotar, pe unde au folosit din veac” (D.R.H., A. Moldova, III, p. 74-75, Edit. Acad. R.S.R., București).

Anexa 3.

Hotarele seliștii Poiana, la gura Homorului (26 noiembrie 1490)

„Iar hotarul mănăstirii de la Voroneț <să fie> începînd de la Moldova, în dreptul Voronețului, unde cade în Moldova, și de aici pe drum pînă unde cade în drumul mare la movila săpată, de aici, peste drumul mare și peste pădure, la gura

izvorului, la un carpen însemnat, de aici, pe izvor în sus, la vârful dealului la un brad însemnat, de aici drept peste capătul rediului și peste zăpodie la alt deal, la un brad însemnat, de aici drept la Fîntîna lui Dumitru, de aici pe sub costișă la un brad însemnat, între două zăpodii, de aici drept la un tei pe care este buor, care este lîngă drum, unde iese drumul din pădure; de aici drept la pîrîul Homorului la un arin însemnat, de aici pe pîrîu la vale pînă unde iese pîrîul din pădure și peste Homor la un plop însemnat, de aici pe sub pădure și peste capătul pădurii la un fag însemnat, care este aproape de drumul mare, unde iese drumul din pădure, de aici drept peste Ho<mo>r și peste Moldova la piatra lui Andonie. Acesta este tot hotarul” (D.R.H., A. Moldova, III, doc. nr. 81, p. 160-161).

Anexa 4.
Hotarele satului București (Capu Codrului)
(21 decembrie 1515)

(...) „dela obârșia pârâului Runcul, drept peste pădure, drept prin mijlocul țarinii, între țarina lui Micle și a Muncelului, și de acolo la pârâul Muncelului, apoi pe pârâul Muncelului în jos, pînă unde cade în Moldova, de acolo drept peste Moldova și peste Toplița la vad, în jos de moara lui Isac, de acolo drept la gura Bâlcoaei, de acolo tot pe pârâul Bâlcoaei, pînă la obârșia Bâlcoaei și Voroniciorul Mic cu poiana” (D.I.R., A. Moldova, XVI, I, p. 100-102; a se vedea și T.Bălan, Documente bucovinene, I, p. 5-6, cu observația că anul este greșit indicat (1514) și că traducerea unor elemente toponimice este ușor diferită.).

Anexa 5.
Hotarele Braniștii Voroneșului
(21 decembrie 1515)

„dela obârșia Bâlcoaei, la Dealul Mare, la obcină pînă la runcul Șuvoritei, de acolo la dealul de jos al Clăditeei, de acolo tot pe Plotunița, apoi în Suha Mare, apoi pe Suha la vale, pînă unde cade în Moldova, apoi pe Moldova la vale, pînă unde se împreună cu hotarul Bucureștilor, din capătul de sus.

Și deasemeni am dat și am întărit sfîntei noastre mănăstiri Muntele Lung cu toate țarcurile sale” (D.I.R., A. Moldova, XVII, I, p. 101).

Anexa 6.
Hotarele Braniștii Mănăstirii Voroneț
(26 octombrie 1630)

„Io Moiseiu Moghila VV (...) am miluit și am întărit a noastră sv[ă]ntă mănăstire ce să chiiamă Voroneșul (...) cu a lor dereaptă braniște ce au avut ei dare și miluire de la alți răpăușași bătrâni domni; începătura hotarului aceștia sv[i]nte mănăstir[i] iaste din [Moldova] în Toplița Răiace, de acolo în dreptu la A[s]cușita, de acolea loveaște la Măgura Sărată, de la Măgura Sărată în Măgura Caprei, de la Măgura Caprei la Diiecelul, de la Diiecel la Pietrile Arse, de la Pietrele Arse în

Prislopul Toderescului, de acii Izvorul Chirilului [în] gios până Bistriță, pe Bistrița în gios până în gura Izvorului Rău, pre Izvorul Rău în sus până în obârșii, de acii Opcina toată până în Vărvul Șarului, din Vărvul Șarului Opcina până în Ialoviță, din Ialoviță Opcina până în Dealul Pinului, din Dealul Pinului în gios până în Neagra, pre Neagra în gios până Bistriță, pre Bistriță în gios până în gura Cătălușei, Cotrăgașul în sus până în Plaiul Colbului, din Plaiul Colbului până în Opcina Rea, de în Opcina Rea până între Ostrișoara, dintre Ostrișoare până în Dealul Măceșului, Dealul Măceșului până în Vadul Negrileasei, din Vadul Negrileasei până în Vadul [Ciu]mărnei, din Ciumărna Opcina până în Clădita, din Clădita Opcina până în Clădita, din Clădita Opcina până în Șuvărăta cea Mare, din Șuvărăta cea Mare pre după [Răt]undul până în gura Bălcoei, ca ei să fie tari și puternici cu cart[e]a domnii mele a ținea și a opri a sa direaptă braniște (...). (T. Bălan, Documente bucovinene, II, Cernăuți, 1934, doc. nr. 41, p. 95-96).

Ioan IOSEP
Facultatea de Istorie și Geografie
Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava
E-mail: iosep@atlas.usv.ro